

NIBIO

NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

Utfyllende informasjon til pressemelding 5.12.2019

Økonomisk nedgang for nord-norske bønder i 2018

NIBIO utarbeider årlig Driftsgranskingene i jordbruket. Dette er en statistikk basert på regnskap og opplysninger fra tilfeldig utvalgte gårdsbruk fra hele landet. Totalt omfatter undersøkelsen 916 bruk i 2018. Denne meldingen omtaler resultatene fra 110 bruk i Nord-Norge, fordelt med 62 fra Nordland, 37 fra Troms og 11 fra Finnmark.

Hovedtendenser

- Kostnadsøkning
- Svak prisøkning på melk og lavere kjøttpriser
- Noe større produksjon av flere viktige produkt
- Økt inntekt fra tilleggsnæring på gården, og fra lønnet arbeid utenom gården

Som mål på økonomisk resultat i jordbruket og totaløkonomi brukes fire resultatmål:

Driftsoverskudd er produksjonsinntekter minus kostnader. Det er den godtgjørelsen familien har for eget arbeid og for egen og lånt kapital i næringen.

Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk forteller hva jordbruket gir i vederlag til eget og leid arbeid, og til avkastning på egenkapital i gårdsdrifta. Rentekostnad på lånt kapital i jordbruksnæringen er da trukket fra. Et årsverk er 1 845 timer. Dette resultatmålet er sentralt under jordbruksforhandlingene mellom staten og bøndenes organisasjoner.

I tillegg presenteres tall for gårdbrukerfamiliens **nettoinntekt**. Dette er familiens (bruker, ektefelle/samboer og barn under 17 år) samlede inntekter fra jordbruk, annen næringsvirksomhet, lønn, pensjoner, renter med mer, fratrukket utgifter til renter og kår.

For å belyse gårdbrukerfamiliens økonomiske soliditet brukes **gjeldsandelen** som mål. Den viser hvor stor prosentandel av gårdbrukerfamiliens samlede eiendeler som er finansiert med lånt kapital.

Effekten av jordbruksfradraget kommer i tillegg, og omtales til slutt. Der er også nettoinvestering og leasing omtalt.

Landsdel

Tabell 1. Gjennomsnitt for alle bruk.

	2018	Endring fra 2017	% endring
Driftsoverskudd jordbruket, kr	489 200	-200	
Vederlag til arb./ e. kapital per årsverk jordbruk kr	315 100	-8 400	-3
Nettoinntekt, kr	814 000	13 700	2
Gjeldsandel, prosent	57	1	

Tabell 1 viser omtrent uendret driftsoverskudd, redusert vederlag og økt nettoinntekt. Andelen gjeld har økt med ett prosentpoeng, noe som betyr svekket soliditet.

Gjennomsnittsbonden i Nord-Norge hadde kr 107 800 høyere driftsoverskudd enn landsgjennomsnittet, mens vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk var kr 27 600

høyere enn landsgjennomsnittet. Landsgjennomsnittet er preget av redusert lønnsomhet i jordbruket på grunn av ekstrem tørke i store deler av Sør-Norge i 2018.

Nettoinntekten i Nord-Norge er derimot kr 131 600 lavere enn landsgjennomsnittet. Dette skyldes særlig at bønder i Nord-Norge hadde kr 207 100 mindre i inntekt fra lønnet arbeid utenom gården. Lønnsinntektene økte med 11 prosent i Nord-Norge, mens de økte med seks prosent for landsgjennomsnittet.

Jordbrukets andel av gårdbrukerfamiliens samlede inntekt var 52 prosent i 2018, to prosentpoeng lavere enn året før. Samme beregning inkludert skogbruk og tilleggsnæring viser at gårdens andel av samlet inntekt var 58 prosent i gjennomsnitt, ett prosentpoeng nedgang fra året før.

Gjeldsandelen var 57 prosent i Nord-Norge sammenlignet med 49 prosent for landsgjennomsnittet. Det vil si at bønder i Nord-Norge har finansiert betydelig større andel av eiendelene på gården med lån.

Driftsformer

Den viktigste driftsformen (produksjonen) i landsdelen er melk- og kjøttproduksjon på storfe. 64 av deltakerbrukene representerer denne produksjonen. To andre viktige produksjoner i landsdelen, sauekjøtt og geitemelk, er representert med henholdsvis 21 og 13 deltakerbruk. I tillegg deltok 12 bruk med andre produksjoner, og kombinasjoner av produksjoner, som har for få observasjoner til å kunne presenteres. De tre viktigste driftsformene hadde ulik størrelse, timeforbruk og økonomisk resultat.

Tabell 2. Driftsformer 2018

	Kumelk	Sauekjøtt	Geitemelk
Antall deltakerbruk	64	21	13
Jordbruksareal, dekar	489	327	206
Timeforbruk jordbruk	3 808	2 391	3 022
Driftsoverskudd, kr	591 600	234 900	524 800
Vederlag til arb./e. kap. per årsverk, kr	317 700	234 000	421 300
Nettoinntekt, kr	850 700	664 400	744 600
Gjeldsandel, i prosent	58	36	74

Redusert lønnsomhet for kumelk

Kumelkproduksjon er største og viktigste landbruksproduksjonen i Nord-Norge. For disse brukene viser Driftsgranskingene reduksjon i lønnsomheten i 2018. Målt som vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk var reduksjonen på kr 18 200 til kr 317 700. Dette er en nedgang på fem prosent. Driftsoverskuddet minket med kr 10 700 til kr 591 600. Også gårdbrukerfamiliens nettoinntekt ble redusert. Her var nedgangen på kr 12 400. Dette skjedde tross økte lønnsinntekter og skyldes særlig redusert inntekt fra jordbruk og økte rentekostnader.

Antall årskyr var uendret fra 2017 til 2018, men hver ku produserte mer melk. Dette førte til 6 300 liter mer omsatt melk til en verdi av kr 38 400, inkludert to øre prisøkning per liter. Også omsatt kg kjøtt økte, men her ble prisene per kg noe redusert slik at inntektene fra storfekjøtt ble kr 28 000 mindre enn året før. Derimot økte inntektene fra salg av livdyr med kr 11 100. Til sammen førte dette til at inntektene fra alt husdyrhold (uten distriktstilskudd) økte med kr 22 300. Det var også større inntekter fra produksjonstilskudd, særlig på grunn av økt jordbruksareal, og andre inntekter. Samlet produksjonsinntekt økte med kr 109 400 til kr 2,318 mill. kr per bruk i gjennomsnitt. Økningen tilsvarer fem prosent.

De variable kostnadene økte med kr 41 700 (seks prosent), som en følge av økt produksjon og prisstigning. Med kr 415 800 er kraftfôr den største kostnadsposten for brukene med melk- og storfekjøttproduksjon. Den utgjør 55 prosent av variable kostnader og 24 prosent av samlet kostnad. Kraftfôrkostnadene økte med kr 19 300. Kostnader til handelsgjødsel ble økte med bare kr 800, en prosent. Andre variable kostnader økte med til sammen kr 21 600.

Faste kostnader økte i alt med kr 78 400 (ni prosent) til kr 975 900. Den største faste kostnaden er avskrivning av bygninger, maskiner og grøfter med kr 243 400. Den økte med kr 28 700, 13 prosent. Kostnader til vedlikehold økte med kr 4 600 (tre prosent) fra året før til kr 186 800. Leasing av traktor og maskiner er en kostnadspost som har økt mye de senere år. I 2018 økte den med kr 9 700 (11 prosent) til kr 101 800. Også kostnader til elektrisk kraft økte mye med kr. 13 300 til kr 52 100. Kostnader til leid arbeid ble redusert med kr 8 900 grunnet færre leide timer.

Til sammen økte kostnadene med kr 120 100. Dette gir en negativ differanse mellom produksjonsinntekter og kostnader på kr 10 700 i redusert driftsoverskudd.

Jordbrukets andel av rentekostnadene, som trekkes fra ved beregning av vederlag til arbeid og egenkapital, økte med kr 7 900. De andre faktorene som inngår i beregningen av vederlaget per årsverk, endret seg lite. Dette førte til at vederlag til alt arbeid og egenkapital per årsverk ble redusert med kr 18 200 til kr 317 700.

Brukene med melk- og kjøttproduksjon hadde kr 29 600 mer i lønnsinntekt enn året før. Renteutgiftene økte med kr 19 100, til kr 136 800 på grunn av økt gjeld. Samlet nettoinntekt for gårdbrukerfamilien var kr 850 700. Jordbrukets andel av familiens samlede inntekt ble redusert med ett prosentpoeng til 60 prosent i 2018.

Tabell 3 viser gjennomsnittstall for melk- og kjøttproduksjon for bruk med ulik størrelse på jordbruksarealet.

Tabell 3. Melk- og kjøttproduksjon, størrelsesgrupper dekar innmark

	200-299 daa	300-499 daa	Over 500 daa
Antall deltakerbruk	12	21	27
Jordbruksareal, dekar	247	384	728
Årskyr	14,4	23,6	34,8
Timeforbruk jordbruk	3 171	3 680	4 271
Driftsoverskudd, kr	402 000	613 900	698 700
Vederlag til arb./ e. kap. pr årsverk, kr	294 900	344 200	319 900
Nettoinntekt, kr	687 400	906 900	921 600
Gjeldsandel, prosent	44	57	61

Tabellen viser at gjennomsnittlig driftsoverskudd og nettoinntekt er størst i gruppen med de største brukene, og minst i gruppen med de minste brukene. Men vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk er størst i gruppen med 300-499 dekar. En årsak er at gruppen med de største brukene har betydelig større renteutgifter som trekkes fra ved beregningen.

Gruppen med de minste brukene hadde lavere lønnsomhet i jordbruket, målt som vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk, i 2018 enn året før. Reduksjonen var på kr 13 000. Gruppen med de mellomstore brukene hadde tilnærmet lik lønnsomhet som året før. Også gruppen med de største brukene hadde nedgang i lønnsomhet med kr 32 100. Driftsoverskudd og nettoinntekt var betydelig lavere enn året før for gruppene med de største og de minste brukene. Mens gruppen med de mellomste brukene hadde nedgang på driftsoverskudd, men en betydelig økning av nettoinntekten.

Gjeldsandelen økte både for gruppen med de minste og gruppen med de største brukene, henholdsvis med fire og tre prosentpoeng, mens gruppen med mellomstore reduserte gjeldsandelen med to prosentpoeng.

Tallene ovenfor er basert på forholdsvis få bruk i hver gruppe, noe som gjør gjennomsnittstall for det enkelte år, og for utvikling fra år til år, sårbar for tilfeldige hendelser på enkeltbruk og ved utskifting av bruk.

Fortsatt dårlig lønnsomhet i sauekjøttproduksjonen

Både driftsoverskudd og vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk, vist i tabell 2, er omtrent på samme nivå som de siste årene, unntatt 2017. Da ble det foretatt en verdireduksjon på dyrene i balansen med bakgrunn i kraftig prisnedgang på grunn av overproduksjon. Det er derfor vanskelig å sammenligne med resultatene i 2017.

Slakteprisene var omtrent uendret i 2018. Inntektene fra slakt og livdyr økte med kr 23 500 fra 2017 på grunn av flere sau og litt større produksjon per sau. Men også kostnadene, særlig faste kostnader, økte i 2018. Driftsoverskuddet på kr 234 900 er kr 15 000 større enn i 2016. Tilsvarende er vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk kr 8 500 større. Nettoinntekten var kr 89 600 lavere enn i 2016.

Men med en forholdsvis lav gjeldsandel på 36 prosent, og et privat forbruk som er bra tilpasset inntekten, er sauebrukene fortsatt økonomisk solide.

Med bare 21 driftsgranskingsbruk med sau fra Nord-Norge er gjennomsnittresultatene sårbare for spesielle forhold på enkeltbruk og utskifting av deltakerbruk. Men også tallene for sauebruk fra hele landet, til sammen 117 bruk, hadde omtrent samme utvikling i lønnsomhetsmålene for jordbruket. Driftsoverskuddet ble kr 194 300 og vederlag for arbeid og egenkapital per årsverk kr 195 700 for landsgjennomsnittet.

For de nordnorske sauebrukene var jordbrukets andel av familiens samlede inntekt 33 prosent. Saueholdet i landsdelen drives med ganske forskjellig intensitet fra gård til gård. På en del mindre bruk har saueholdet mer karakter av livsstil, og som tilleggsnæring til lønnet arbeid. På andre bruk er saueholdet hovedinntektskilde for familien. Dette vises ved at det er stor spredning i økonomisk resultat fra bruk til bruk. Rovdyrbelastningen, som varierer fra område til område, medvirker også til spredning i resultatet.

Redusert jordbruksinntekt for bruk med geit

Tabell 2 viser at driftsoverskuddet på bruk med geitemelkproduksjon var kr 524 800. Dette er en nedgang på kr 55 600 (ti prosent) fra året før. Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk ble redusert med kr 8 000 (to prosent). Negativ utvikling i lønnsomhet bryter med de fire foregående årene med økt lønnsomhet for bruk med geit.

Inntekter fra planteprodukter, husdyrprodukter og tilskudd ble samlet mindre enn i 2017.

Men økte inntekter fra blant annet utleie av maskiner og redskap førte til at sum produksjonsinntekter økte med kr 29 500. Kostnadene økte forholdsvis mye med kr 85 100 (åtte prosent). Det var særlig kostnader til leid arbeid som økte, kr 62 100 til kr 210 100. Sum variable kostnader økte med kr 21 400. Kostnadsutviklingen i 2018 er motsatt av 2017 da det var kostnadsreduksjon både på variable og faste kostnader.

Økt inntekt fra tilleggsnæring og annen næringsvirksomhet er hovedårsak til at gårdbrukerfamiliens nettoinntekt økte med kr 29 000 til 744 600. Brukene med geit økte gjelda med kr 136 600 (4 prosent) i 2018. Men verdien av eiendeler økte i samme forhold, slik at gjeldsandelen er uendret på 74 prosent.

Det er viktig å ta hensyn til at tallene for geit er basert på gjennomsnitt av relativt få bruk, og er sårbare for tilfeldige utslag på enkeltbruk. Tallene for geitebruk fra hele landet har samme utvikling som de nordnorske, men det er få bruk også bak dette gjennomsnittet.

Jordbruksfradrag

En del av inntektene i jordbruksoppgjøret blir gitt som direkte fradrag på skattemeldingen i form av et særskilt jordbruksfradrag. Maksimalt jordbruksfradrag var, som årene før, kr 166 400.

Gjennomsnittlig fradrag for driftsgranskingsbrukene fra Nord-Norge var kr 155 300. Under forutsetning av full skattemessig uttelling av jordbruksfradraget, utgjør dette kr 34 700 i spart skatt. Dette er kr 600 mindre enn året før på grunn av lavere skatteprosent på alminnelig inntekt. Omregnet til inntekt utgjør skattereduksjonen kr 58 100 per bruk, forutsatt 40,2 prosent marginalsatt. Jordbruksfradraget øker vederlag til alt arbeid og egenkapital per årsverk med kr 32 100, kr 200 mer enn i 2017.

Nettoinvestering og leasing

Gjennomsnittlig nettoinvestering (som er brutto investering fratrukket avskrivning, investeringstilskudd og frasal) for de nordnorske brukene var i 2018 kr 172 200. Dette er kr 44 100 mer enn i 2017.

Det er andre året på rad med økte nettoinvesteringer i Nord-Norge. Nettoinvesteringen for andre deler av landet ligger fremdeles på et høyt nivå. Landsgjennomsnittet hadde kr 203 100 i nettoinvestering. Blant de nordnorske brukene var det mest investering i driftsbygning i 2018.

Nettoinvestering viser imidlertid ikke «investeringer» som gjøres via leasing. Leasing i landbruket har økt kraftig de senere årene. Det er særlig populært å lease maskiner og redskap. I regnskapet kommer leasing som kostnad på næringen direkte. Verdien av leaset driftsmiddel vises ikke i balansen. Ved tradisjonelt kjøp av driftsmiddel kommer verdien i balansen, og den årlige verdireduksjonen (avskrivning) kommer som kostnad. Hvis investeringen er finansiert med lån, kommer dette med som gjeld, mens renteutgiftene kommer med i beregningen av vederlag til arbeid og egenkapital og beregningen av nettoinntekt.

Bønder i Nord Norge har flere år hatt større kostnader til leasing enn bønder i andre deler av landet. I 2018 var gjennomsnittskostnaden for leasing av maskiner i Nord Norge kr 105 800. Dette var nesten dobbelt så mye som landsgjennomsnittet, og kr 5 200 (fem prosent) mer enn året før.

Nærmere opplysninger på ligger på nibio.no

Kontaktperson i NIBIO

Øyvind Hansen

NIBIO, Bodø

Telefon: 90 27 94 50

E-post: oyvind.hansen@nibio.no